

Лабуд Драгић

БОЖИДАР БЈЕЛИЦА ЈАПАН - ДРЖАВНИ УДАР ХЕРЦЕГА СТЕФАНА

Јунака овог романа затичемо на самом почетку пред црквом Светог Георгија у Сопотници код Горажда са које он, иначе историчар и у сваком смислу склон старинама, дешифрира натпис на старословенском односно старосрпском:

В љето 6954. аз раб Христу Богу господин Херцег Стефан
ваздвигох храм светаго
великомученика Христова Георгија моле се јему да помолит се за
мње грешном Владице моему Христу.

Све се ово догађа непосредно иза потоњег грађанског рата када је иста црква од сународника друге вере тучена артиљеријом 1992. или, како јунак ове приче наглашава, 7501. године по старом српском календару. Треба ли подсећати да је по истом календару датирано подизање Смедерева од деспота Ђурађа Бранковића, сестрића деспота Стефана Лазаревића, једног од најобразованијих европљана онога доба. Јасно је да се у ондашњим историјским околностима пред очигледном пропашћу српске државе, тиме желела оставити нека порука.

Наглашавањем на старом српском календару већ је у великој мери профилисан лик главног јунака Лазара, а у следећем поглављу, на неком врлетном камењару, појавиће се утвара Херцега Стјепана.

Могло би се рећи да је ово историјски роман писан на модеран начин где су садашњост и прошлост у сталној опозицији, где се садашњост јавља као порицање прошлости, а прошлост као коректив садашњости која је израз потпуног суноврата и дефицита свих вредности, у првом реду моралних, а онда и свих других. Она је тривијална, плитка, површна, обесмишљена услед хипертрофиране себичности и свих порока којима је човек подложен, док је прошлост оно што даје тежину и смисао постојању, одакле главни јунаци црпе снагу и енергију за своје свакодневне подвиге. Када се говори о стварности мисли се конкретно на Србију у последњој деценији минулог и првој деценији овога века.

Роман функционише на принципу контраста светло-тамно то јест: прошлост (славна, извесна и поуздана) и садашњост (несигурна, лажна и површна), а онај у коме се те противречности сукобљавају и ломе је главни лик Лазар, историчар који живи у

таквој савремености, али и у (замишљеној) прошлости у којој налази примере прегнућа, јунаштва и непоколебљивог отпора свакоме злу.

Као и у претходним књигама Божидар Бјелица је кроз широк временски захват најцеловитије изложио поимање наше свакодневице, али и наше историје. Та свакодневица или актуелна збиља стоји у опозицији спрам оних вредности које је потврдила или озаконила историја.

Лазар, историчар и хроничар текућих и минулих догађаја, налази у свеколиком историјском току обиље противречности. Време садашње, доживљава као време расула и потпуног пада. То је време окупације, али и време самоиздаје када су се људи огрешили о темељна начела и вредности.

Као што је Радоје Домановић вратио Краљевића Марка по други пут међу Србе, ево и Божидар Бјелица Јапан доласи с Херцегом Стјепаном право међу нас, не би ли на свој начин помогао Србима од претераних реформи и напретка.

Истина, овај роман није ни сатира ни фантастика ни трилер, али садржи од свега помало.

Насловна синтагма ове књиге је *Државни удар херцега Стефана*, али је она носива идеја и главног лика нејаког Лазара, прожетог скепсом и сумњом у историјску правду и на крају у регуларан исход историјских догађаја. Стога је епизода с плачком банке уметнички функционална утолико што је након тога уследило и хапшење главног јунака, а у његовој соби су пронађене фасцикле пуне свакојаким списа који у ствари представљају садржај ове књиге.

Последњим поглављем *Књига* писац је извео вешт маневар измештајући све догађаје из области фикције у раван реалности и обрнуто. Тако је као аутор ослободио себе у односу на начин коришћења историјских чињеница колико и начин тумачења наше свакодневице, а све изместио у једну сасвим нову аутономну раван – раван уметности!

Већ је Достојевски уочио како је стварност фантастичнија од сваке фантастике, и само генијални ствараоци који милиметар грабе испред стварности.

Зато би, чини ми се, уметнички ефектније било да је писац следио пример из наше блиске прошлости где је најпре извршен државни удар, а онда су са лакоћом опљачкане све банке. Починиоци свима познати, нису никада ухапшени, али су зато они ухапсили народ. Увели су га у дружничко ропство. Себе су разуме се, прогласили експертима и спаситељима државе и нације.

Херцег Стјепан се јавља овде у вишеструкој улози и он има значење метафоре иако га писац оживљава кроз разне поступке. Једина веза са оностраним је чињеница да га није могуће фотографисати, али далеко од тога да је Херцег вампир. Писац га није хтео таквога. Све остале особине „Ере с оног свијета“ Херцег показује са задивљујућом спретношћу, било да је у питању сновање интрига или завођење туђих жена.

Читајући овај роман схватио сам да Бјелица није потпао под неизбежни утицај онога што се зове рок култура, а ипак је модеран писац. Нема томе ни 20 година како се цела постмодерна књижевна теорија заснивала на томе. Читајући неке посмодернисте, (а читао сам углавном класике), запазио сам да су они највише црпели из реклама и цртаних филмова. Тако је у књигама постмодерниста могуће све мимо свих поетичких закона, па и мимо закона физике. Чини ми се да је Бјелица остао имун на сва „постигнућа“ постмодерних поетика.

У самој потреби да се успостави паралела између давног 15. века и наше чемерне свакодневице прикривена је оцена те свакодневице као изопачене, дехуманизоване у тој мери да су из ње исхлупели трагови истинског живота, а уместо стварног живота је остао само привид. Учестала интеракција између те стварности и давног петнестог века, чија је персонификација Херцег, релативизује ту свакодневну стварност до непостојања.

Стога, главни лик ове приче, Лазар, Херцега и његов живот доживљава постојанијим и убедљивијим од живота својих савременика. С друге стране, Херцег је овде да би ово време пропознао као своје. Време макијавелистичке борбе за влашћу, похлепе грабежа сваке врсте, време политичких и свакаквих других интрига, те време у коме је процветала трговина белим робљем, тако да је Херцег Стјепан ушетао у свој природни амбијент и успешно се сналази у свим временима и у оба света, једнако вешто на небу као и на земљи.

У роману су јасне и отворене алузије, лако препознатљиве на наша гласила, (такозване медије) поготову електронска – телевизије, као и новине...

Али није само Херцег Стјепан онај преко кога се прошлост усељава и равноправно опстаје у савремености у оновременом постојању. Писац веома вешто кроз друге ликове успева да уведе и догађаје из нешто новије историје као што је херцеговачки Устанак (Невесињска пушка 1875.) А исти лик нам, дакле тај старац Вукан казује и једну причу из Другог светског рата о човеку који је био бржи од коња. На овај начин аутор је у књизи очувао целину историјског тока, иако су то све приче

које је главни лик овог романа Лазар некад раније чуо те му се оне сада намећу као парадигме, као морални и животни обрасци који ће га избавити из свакодневице.

„Зашто је Лазар у својој глави често понављао ове приче? Просто је желео да на тај начин остану у некој нашој **космичкој души**, јер се такве животне приче одавно не причају и избачене су из читанки. Bile su mu kao molitva za one o kojima govore i za one koji su ih govorili. Molitva da u sebi sa~uvamo svoju klicu i ponovo u bli`wem vidimo brata, jer to je na{ mogu}i povratak na put iskupqewa i spasewa!“ (страна 102).

Ово би могле бити реченице које откривају кључну поруку књиге.